

LUNDS
UNIVERSITET

Språk- och litteraturcentrum
Översättarutbildningen

EXAMENSARBETE VT 2018
MAGISTER I ÖVERSÄTTNING
DEL 2: ANALYS

Hudfärg, etnicitet eller ursprung?

Om funktionell översättning av ordet *race*

i en bok om amerikansk scenkonst

Författare:

Adrienne Dosa

Handledare:

Mari Mossberg, engelska

Katarina Lundin, svenska

Sammandrag

Denna magisteruppsats baseras på en översättning av ett utdrag ur den amerikanske professorn och litteraturkritikern Edward Margolies bok *New York and the literary imagination: the city in twentieth century fiction and drama*. Uppsatsen inleds med en källtextanalys som utgår från Lennart Hellspång och Per Ledins metod i *Vägar genom texten: Handbok i brukstextanalys* (1997). Därefter följer ett kapitel om överväganden inför översättningen som behandlar kulturanpassning samt den globala och de lokala översättningsstrategierna. Den globala strategin har varit funktionell och de lokala lösningarna som använts har varit bruksmotsvarighet, implicitgörande, explicitering och modulation. Sedan följer en fördjupningsdel som analyserar hur det engelska ordet *race* har överfört till en svensk kontext. Uppsatsen visar att utmaningarna vid översättning av ordet *race* till svenska främst ligger i stora skillnader mellan den amerikanska och den svenska användningen av orden *race* respektive *ras*.

Nyckelord

New York, pragmatisk översättning, kulturanpassning, etnicitet, ras, funktionell översättningsstrategi

Engelsk titel

Color, ethnicity, or origin? On a Functional Translation of the Word *Race* in a Book about American Theater

Innehåll

Sammandrag 2

1 Inledning 4

2 Källtextanalys 5

2.1 Kontext 5

2.1.1 Förlag och författare 5

2.1.2 Intertextualitet 6

2.1.3 Genre och mottagare 6

2.2 Ideationell struktur 7

2.2.1 Tema och proposition 7

2.2.2 Processer och framställningsform 8

2.2.3 Perspektiv 9

2.3 Interpersonell struktur 10

2.3.1 Ramar och språkhandlingar 10

2.4 Textuell struktur 11

2.4.1 Form och disposition 11

2.1.2 Referensbindning 12

2.5 Syntes 12

3 Överväganden inför översättningen 13

3.1 Kulturkontextanpassning 13

3.2 Översättningsstrategi 13

3.2.1 Global strategi 14

3.2.2 Lokala strategier 15

3.3 Pjästitlar och fotnoter 15

4 Översättningsanalys 16

4.1 Skillnader mellan *race* och 'ras' 16

4.2 Två olika betydelser av *race* 19

4.2.1 *Race* i ett vidare samhällsperspektiv 19

4.2.2 *Race* som utseendemarkör 20

4.3 *Racial* i sammansättningar och avledningar 21

4.3.1 En bruksmotsvarighet till *racial* 22

4.3.2 *Racial* i en historisk kontext 24

4.4 Utelämningar av *race* 25

4.4.1 Implicitgörande 25

4.4.2 Modulation 27

5 Avslutning 29

Källförteckning 30

1 Inledning

Denna uppsats ingår i magisterarbetet på Facköversättarutbildningen vid Lunds universitet. Magisterarbetet består av två delar: en egen översättning av 6000 ord från engelska till svenska samt denna uppsats, vars syfte är att analysera några av de svårigheter som uppstått under översättningsarbetet.

Jag har valt att översätta Edward Margolies bok *New York and the literary imagination: the city in twentieth century fiction and drama* från 2008 utgiven av McFarland & Company. Margolies bok består av tre delar. Den första har titeln *Mythmakers* och handlar om det tidiga 1900-talets författare från New Yorks aristokrati, immigrantförfattare samt svarta och judiska författare i staden. Del två heter *An american dream with variations* och skildrar hur den amerikanska drömmen har framställts av författarna i New York, medan del tre handlar om pjäser skrivna av 1900-talets dramatiker och har titeln *A century of theater*. Det är större delen av denna tredje och avslutande del (hädanefter kallad *KT* eller *källtexten*) som ligger till grund för min översättning (hädanefter kallad *MT* eller *måltexten*) samt analysen i denna magisteruppsats.

Uppsatsen inleds med en analys av källtexten följt av ett avsnitt som behandlar de överväganden som varit aktuella inför översättningsarbetet, där min valda översättningsstrategi presenteras. Sedan följer översättningsanalysen, som fokuserar på de svårigheter som kan uppstå vid översättning av det engelska ordet *race*. Alla exempel som tas upp har radhänvisning till exemplets första rad i källtexten.

2 Källtextanalys

Metoden som ligger till grund för följande analys finns beskriven i Lennart Hellspång och Per Ledins bok *Vägar genom texten: Handbok i brukstextanalys* (1997). Den inledande kontextanalysen följs av analyser av textens ideationella, interpersonella samt textuella struktur, och avslutas med en kort syntes.

2.1 Kontext

I följande avsnitt beskrivs källtextens situationskontext och intertextualitet samt kulturkontexten.

2.1.1 Förlag och författare

New York and the literary imagination: the city in twentieth century fiction and drama är utgiven 2008 av McFarland & Company, ett förlag grundat 1979 i North Carolina, USA. McFarland & Company är ett med amerikanska mått mätt litet förlag som specialiserar sig på akademisk sakprosa, sportlitteratur och fackböcker. Majoriteten av utgivningen sker i små upplagor om 500–600 exemplar, och förlaget ger ut omkring 400 nya titlar varje år. McFarland & Company är främst inriktade på att sälja sina titlar till bibliotek och inte att nå ut till boklådor, även om förlaget också har privatkunder med ett specialintresse för något av deras nischade ämnen.

Bokens författare Edward Margolies var vid sin bortgång i januari 2017 professor emeritus vid City University of New York, där han i många år hade undervisat i engelska samt amerikansk realia. Han var även litteraturkritiker och skrev egna böcker, ofta om afroamerikansk litteratur och litteraturhistoria. 1969 gav han ut *The art of Richard Wright*, som var den första detaljerade studien om den afroamerikanske författaren Wrights liv och verk. Under 1970-talet undervisade Margolies som gästprofessor vid Sorbonne-universitetet i Paris och tilldelades ett Fulbright-stipendium till Radboud universiteit Nijmegen i Holland.

New York and the literary imagination skrevs efter att Margolies tillsammans med sina studenter upptäckt tematiska likheter i litterära verk som utspelade sig i städer, trots i övrigt stora geografiska, kulturella och tidsmässiga skillnader mellan verken (Margolies 2008:1). Margolies bestämde sig därför för att försöka beskriva hur hans hemstad New York skildrats i litteratur och dramatik under 1900-talet. New York har alltid varit en stad med en mycket heterogen befolkning. Det dröjde inte länge efter att staden hade grundats under det tidiga 1600-talet innan New York fick en etniskt blandad befolkning (Parkerson 2008:136). Även om olika befolkningsgruppers storlek har ökat och avtagit genom historien, har staden än idag en stor etnisk mångfald (New York City Population Facts 2018).

2.1.2 Intertextualitet

New York and the literary imagination präglas av en tydlig intertextualitet, eftersom den avhandlar litteratur och drama som skrivits under 1900-talet. Det finns en horisontell intertextualitet med samtliga litterära verk och pjäser som Margolies diskuterar. Dessa är av så skiftande slag som romaner av F. Scott Fitzgerald och Paul Auster, samt socialrealistiska pjäser om depressionsåren av Eugene O'Neill och pjäser som behandlar 1960- och 1970-talets samhällsomvälvande händelser. I min källtext är det pjäserna som har huvudrollen. Margolies citerar antingen dialog direkt från pjäserna eller gör ett referat av handlingen med egna ord. Delar av handlingen i den dramatik som diskuteras blir ibland mycket grundligt återberättad, medan diskussionen av andra pjäser kan vara betydligt mer summarisk.

2.1.3 Genre och mottagare

Bokens genre är ett mellanting mellan populärvetenskap och akademisk sakprosa. För att bli en renodlad akademisk text hade den behövt ett mer vetenskapligt förhållningssätt. En recension i *South Atlantic Review* förtydligar detta genom att betona att boken inte innehåller några källhänvisningar och färre än ett dussin fotnoter (Stalter 2009:191). Boken är varken tillräckligt omfattande eller utredande för att användas som lärobok i amerikansk 1900-talsdramatik. Johan Kärnfelt (2000:288) skriver i sin avhandling *Mellan nytta och nöje: ett bidrag till populärvetenskapens historia i Sverige* att det som kännetecknar dagens

populärvetenskapliga böcker är att författaren inte tänker sig att läsaren ska arbeta med texten, utan bara läsa den. Margolies bok lämpar sig väl för läsning men är mindre lämplig för akademiska studier.

Pjäsernas innehåll kopplas till större förändringar i det amerikanska samhället som skedde under samma tidsperiod: den ekonomiska krisen under depressionsåren, ökande skilsmässotal samt motsättningar mellan svarta och vita amerikaner. Detta tyder på att mottagaren antas vara en läsare som läser för nöjes skull och inte för att lära sig allt om dramatik skriven om New York på 1900-talet. Enligt författaren själv gör hans text heller inga anspråk på att vara en djupgående kritisk studie. Den ska inte ses som en omfattande historisk redogörelse för 1900-talslitteraturen i New York, utan texten ska snarare spegla de olika sätt som staden har påverkat, men också påverkats av, litteraturen som skrivits om den (Margolies 2008:6).

Boken riktar sig följaktligen till en läsare som är intresserad av det amerikanska 1900-talets pjäser, det amerikanska samhället och amerikansk historia samt amerikansk litteratur och teatervärlden i New York. Den primära mottagaren är en amerikansk läsare, eftersom det saknas förklaringar till många av de begrepp som används, t.ex. *the West* och *vaudeville*, som inte nödvändigtvis är bekanta för en läsare som inte vuxit upp eller bor i USA. Margolies för även en del diskussioner kring etnicitet och tankar om olika människoraser, som också tydligt hör hemma i en amerikansk diskurs.

2.2 Ideationell struktur

Följande avsnitt beskriver källtextens innehåll genom att fokusera på textens tema och proposition, processer och framställningsform samt perspektiv.

2.2.1 Tema och proposition

Källtexten har makrotemat ”New York i 1900-talets fiktion och drama” men de flesta styckena har ett eget mikrotema som oftast är den pjäs eller de pjäser som diskuteras just där. Ibland är mikrotemat i ett stycke en historisk händelse eller den socioekonomiska utvecklingen i det amerikanska samhället som har kopplingar till pjäsens innehåll. Källtexten

är monotematisk trots de många olika pjäserna som avhandlas, eftersom det överordnade makrotemat är detsamma i hela texten.

Makrotemat är klart rubricerat då avsnittet heter *A century of theater* och ingår i ett verk med titeln *New York and the literary imagination: the city in twentieth century fiction and drama*. De flesta av de mikroteman som finns är explicita, och Margolies använder olika fokuseringstekniker för att uppnå detta, däribland positionering med pjäsförfattarens namn angivet i första meningen på det inledande stycket i diskussionen och kursivering av varje pjästitel som diskuteras.

Textens makroproposition är att staden New York har påverkat litteraturen som skrivits i och om staden, samtidigt som litteraturen i sin tur har påverkat staden. Denna makroproposition gäller för min källtext såväl som för hela boken.

2.2.2 Processer och framställningsform

Eftersom källtexten handlar om pjäser och deras handling är processerna övervägande dynamiska. Pjäskaraktörerna är agenter som agerar i de roller som pjäsförfattaren har skapat. Dessutom beskrivs förändringar i det amerikanska samhället med i huvudsak aktiva verb, som i följande exempelmening där de markerats med fetstil:

Exempel 1:

[...] Indeed, most Americans could now **enjoy** serious theatrical works beyond New York, many **subsidized** by New Deal federal arts programs. [...] [KT r. 675]

Framställningsformen är därför berättande med inslag av beskrivande drag. Länkarna är oftast additiva eller temporala men några kausala länkar finns också. Detta tyder på att Margolies ändå har en ambition att vara utredande, även om hans utredningar aldrig blir särskilt grundliga. Den amerikanska litteraturkritikern Miller anser att översiktligheten samt det höga tempot i diskussionen leder till att det aldrig blir någon djupgående argumentation i Margolies resonemang (Miller 2009:179). Det utredande draget blir som mest tydligt vid de tillfällen när Margolies drar paralleller mellan en viss pjäs och den amerikanska samhällsutvecklingen.

2.2.3 Perspektiv

Författaren är inte explicit närvarande i sin text. Det personliga pronomenet "I/jag" används aldrig för att uttrycka vad Margolies tycker eller anser, utan detta görs alltid implicit. Det förekommer endast en enda pronominal referens till författaren själv, och det är i form av en ursäkt eller förklaring till det pjäsurval han gjort som underlag till diskussionen (jag har markerat det personliga pronomenet med fetstil):

Exempel 2:

[...] If the plays to be discussed appear to be arbitrarily chosen, **I** can only plead they are not necessarily intended as "major" or "best," but as works typically illustrative of twentieth-century America's restless consciousness [...] [KT r. 190]

Margolies använder både metakommentarer och värdeord för att klargöra sin åsikt, som i följande exempel på en metakommentar och ett värdeord som jag har markerat med fetstil:

Exempel 3:

[...] The play is intended to amuse, **which it does**; [...] [KT r 283]

Exempel 4:

[...] The **jarring** juxtaposition of realism and symbolism suggests [...] [KT r 375]

Både författarens konstaterande att pjäsen lyckas med sitt syfte att roa publiken, samt det starkt värderande ordet *jarring* (skärande, dissonant), avslöjar en författare som är implicit närvarande i sin text trots att den bara har ett enda personligt pronomen som syftar till författaren själv. Dessa perspektivmarkörer tyder därför på ett underliggande författarperspektiv. Men det perspektiv som blir tydligast för läsaren är ett sakperspektiv, då hela källtexten handlar om de pjäser som beskrivs och hur de anknyter till staden New York och dess 1900-talshistoria. Sakperspektivet är på samma gång ett utifrånperspektiv, eftersom både New York och de skildrade pjäserna beskrivs med en akademikers distanserade synsätt.

2.3 Interpersonell struktur

I följande avsnitt beskrivs relationen genom en diskussion av källtextens ramar och språkhandlingar.

2.3.1 Ramar och språkhandlingar

Källtexten präglas i hög grad av omtal i tredje person eftersom det handlar om dels de valda dramatikerna, dels karaktärerna i deras pjäser. Pjäskaraktärerna benämns oftast bara med förnamn, exempelvis *Cynthia, Jim, Ella*, medan pjäsförfattarna omnämns med både sitt för- och efternamn, t.ex. *Clyde Fitch, Eugene O'Neill, Matt Crowley*.

Margolies framstår som en distanserad författare som talar i egenskap av expert inom sitt område och har ett starkt etos som professor emeritus i engelska. Även om Margolies aldrig uttryckligen refererar till sig själv som expert på ämnet eller till sin professorstitel så är det ändå underförstått för läsaren att författaren, med sin professur och en lång akademisk karriär och flera utgivna verk bakom sig, är väl insatt i ämnet och vet vad han talar om. Det finns inget explicit läsartilltal, varken i form av ett text-du eller i form av uppmaningar eller frågor till läsaren. Det fåtal frågor som finns i texten är retoriska:

Exempel 5:

[...] Below the surface of their lovers' quarrel the ideological message is mixed. **Does the skewed society that has nurtured them require more interdependence as Sam believes or more independence as Rose avers? Who is the traditionalist and who the modernist – and why?** Whatever the answers, it is clear that most playwrights of the twenties and thirties regarded the business society as a scourge of happiness. [...] [KR r 624]

Dessa frågor används för att förklara det blandade budskapet i en viss pjäs och blir heller aldrig besvarade av författaren. De är frågor som inte heller är tänkta att besvaras av läsaren.

Inbäddning är vanligt i källtexten: "I en inbäddad text når oss någons ord genom, under eller mellan någon annans" (Hellspång & Ledin 1997:175). Alltså kan källtexten sägas vara polyfon eller mångstämmig. Karaktärerna från de pjäser som diskuteras får komma till tals genom att Margolies citerar dialog från de pjäser han resonerar kring i form av direkta anföringar. Även indirekt anföring används för att återge vad karaktärerna säger. Dessutom använder Margolies sina egna ord för att sammanfatta handlingen i pjäserna, i form av referat.

2.4 Textuell struktur

I följande avsnitt diskuteras den textuella strukturen genom källtextens form och disposition samt textbindning.

2.4.1 Form och disposition

För att bestämma textens läsbarhet har jag använt *Gunning fog index*, som är en mätmetod för att avgöra om en engelsk text är lätt eller svår att läsa. Genom att utgå från den genomsnittliga meningsländen samt antalet ord med tre eller fler stavelser görs en beräkning för att få fram ett index. Jag har tagit 150 ord från fyra slumpvis valda avsnitt av källtexten (sammanlagt 600 ord eller 10 % av källtexten) och beräknat läsbarheten enligt *Gunning fog index*. Margolies text får då ett index på mellan 12.1 och 19.7. Anledningen till det breda spannet på skalan är att det finns avsevärda textuella skillnader mellan Margolies prosa och pjäsförfattarnas egna stil i de pjäser han citerar dialog ur. Oavsett nivån så placerar detta index källtexten i kategorin amerikansk universitetsnivå, vilket innebär att man bör vara van vid att läsa akademisk text för att förstå källtexten. Att textens författare inte gör sig synlig genom personliga pronomen och att det saknas tydligt läsartilltal borde också leda till att källtexten blir svårläst. Stalters (2009:193) recension i *South Atlantic Review* betonar att Margolies skriver tydligt med en kåserande stil. Detta tillsammans med textens tydliga disposition gör att Margolies resonemang ändå inte blir svåra att följa.

Textens disposition är upplagd som en nästan obruten kronologisk linje från början av 1900-talet och framåt. Det enda avbrottet förekommer när dramatiker Eugene O'Neills pjäser tas upp. I det stycket väljer Margolies att avhandla samtliga av O'Neills pjäser som diskuteras i kapitlet, trots att detta bryter mot den annars strikta tidsdispositionen. Därför kan man också se en temadisposition i kombination med tidsdispositionen.

2.4.2 Referensbindning

Margolies text är som redan nämnts monotematisk, och den präglas också av tydlig referensbindning. Den viktigaste ledfamiljen i källtexten är staden *New York*. Den

återkommer 63 gånger och då oftast i form av identisk upprepning, men även varierad upprepning förekommer (vanligtvis *the city*). Staden som referent omtalas även med ett antal delidentiteter, oftast stadsdelar eller områden som *Manhattan, Bronx, Broadway, downtown, East Side* och *West Side*. På styckenivå förekommer även andra ledfamiljer, men New York är en av två ledfamiljer som frekvent återkommer i källtexten. Den andra återkommande ledfamiljen är *1900-talets amerikanska pjäsförfattare/dramatiker*. För denna ledfamilj är delidentitet den dominerande strategin, eftersom gruppen består av flera olika individer. Vissa nämns bara en gång, medan andra nämns flera gånger. Samtliga benämns alltid med både för- och efternamn första gången, men om personen förekommer flera gånger sker det med modifierad upprepning med bara efternamnet.

2.5 Syntes

Källtexten är ett mellanting mellan populärvetenskap och akademisk sakprosa. Den präglas av en tydlig intertextualitet, tydlig disposition och tydlig referensbindning med fokus på temat. Källtextens läsbarhet hamnar enligt *Gunning fog index* på en akademisk nivå, men dispositionen och ämnet medverkar till att texten blir mindre abstrakt. Resonemangen som förs av Margolies är inte teoretiska utan rör sig hela tiden på konkreta platser under specificerade tidsperioder och i namngivna pjäsers handling. Källtexten innehåller förhållandevis få facktermer och ingen vetenskaplig metod utan diskuterar på ett översiktligt sätt pjäser om New York och New York-bor under 1900-talet.

3 Överväganden inför översättningen

I detta kapitel diskuteras kulturkontextanpassning samt vilken global översättningsstrategi jag har valt att använda och hur de lokala strategierna knyter an till den globala. Kapitlet innehåller även ett avsnitt om hur jag har valt att hantera de pjästitlar och fotnoter som förekommer i källtexten.

3.1 Kulturkontextanpassning

En av utmaningarna i att översätta en text från ett språk till ett annat kan bestå i att den tänkta måltextläsarens kulturella förförståelse kan skilja sig mycket från den tänkta källtextläsarens. Min källtext handlar om pjäser som utspelar sig i New York och är skriven för en amerikansk läsare. Även om denna amerikanska läsare inte bor i eller ens i närheten av New York har en källtextläsare i USA förkunskaper om den amerikanska kulturen som en svensk måltextläsare inte kan förutsättas ha.

Oavsett om det är historiska, geografiska, kulturella eller politiska fenomen som avhandlas måste dessa översättas så att en måltextläsare förstår innehållet och kan följa resonemanget. En svensk måltextläsare kan t.ex. inte antas ha specialkunskaper om den amerikanska diskursen kring indelningen av människor i olika raser, där svarta och vita amerikaner fortfarande anses tillhöra två olika kulturella grupperingar (Simien 2014; Williams 2014). Denna uppsats fokuserar på de översättningsproblem som uppstår när den amerikanska användningen av ordet *race* ska anpassas till svenska måltextläsare.

Källtextens läsbarhet är som tidigare nämnts på amerikansk universitetsnivå enligt *Gunning fog index*, och måltextläsaren förutsätts vara på samma språkliga nivå, även om kulturkontexten är en annan.

3.2 Översättningsstrategi

I detta avsnitt presenterar jag min valda översättningsstrategi genom att diskutera den globala strategin och hur de lokala strategierna knyter an till den globala.

3.2.1 Global strategi

När en text ska översättas från ett språk till ett annat måste man först bestämma textens funktion. Enligt Ingo (2007:159) skiljer man vid översättning mellan informativa texter och texter som fokuserar på formen, såsom expressiva texter eller reklam. Lundquist (2007:36ff) menar att översättaren måste bestämma sig för en överordnad eller *global* strategi för översättningen, och denna kan vara antingen *imitativ* eller *funktionell*. Vid en imitativ strategi är översättningen styrd av källtextens stil och funktion i källspråkskontexten, medan

en funktionell strategi är inriktad på att anpassa texten till den nya målgruppen, alltså måltextläsarna. Alltså menar både Ingo och Lundquist att översättningsstrategin i främsta hand bestäms av om det är innehållet eller formen som är det viktigaste att överföra. Eftersom min källtext varken är skönlitteratur, lyrik eller reklamtext har det varit viktigast att överföra rätt information till måltextläsaren, eventuellt på bekostnad av stilen.

Ingo (2007:20) menar vidare att översättning har fyra *grundaspekter*: grammatisk struktur, språklig varietet, semantisk struktur och pragmatisk aspekt. Den grammatiska och språkliga aspekten är knutna till språkets form, medan semantik och pragmatik handlar om språkets innehållssida. Inom den pragmatiska aspekten är det viktigaste att se till så att måltexten ”verkligen kommer att tjäna sitt syfte och fungera klanderfritt i den kommunikationssituation som är för handen i textens (översättningens) nya språk- och kulturmiljö” (Ingo 2007:126). Ingo (2007:127f) menar vidare att en texts pragmatiska funktion kan vara antingen *informativ*, *expressiv* eller *imperativ*. Det informativa syftet är att förmedla information och kunskap på ett klart och tydligt sätt, medan det expressiva handlar om att förmedla känslor och är viktigast inom skönlitteratur och lyrik. Den imperativa funktionen är vanligast i texter som vill påverka eller instruera läsaren. Huvudfunktionen för min måltext är att förmedla information. Därför har min globala strategi varit att göra en funktionell översättning med fokus på informationsförmedlingen.

3.2.2 Lokala strategier

Hand i hand med den globala strategin går de *lokala* strategierna, som är de konkreta val översättaren gör för olika ord och uttryck i texten. Dessa är inte givna på förhand, men de måste stämma överens med och anknyta till den globala strategin (Lundquist 2007:44). Holm (2017b:43) menar att “[e]ftersom KT och MT har olika målgrupper och det kan finnas stora skillnader i de två målgruppernas bakgrundskunskaper är det olika saker som behöver sägas explicit respektive kan underförstås i KT och MT.” Ibland behöver något göras explicit för att man ska kunna överföra betydelsen, ibland gäller det att hitta rätt motsvarighet till ett ord på målspråket och ibland är implicitering att föredra. Detta gäller de fall där översättningen inte vinner på att ett visst ord översätts ordagrant eller alls översätts, om det inte är nödvändigt för att måltextläsaren ska förstå resonemanget. I min översättning har jag valt att

använda både expliciteringar och impliciteringar beroende på kontexten, men oftast har utmaningen varit att hitta de måltextord som är den bästa motsvarigheten till källtextorden.

3.3 Pjästitlar och fotnoter

Källtexten fokuserar på olika pjäser, och jag har valt att behålla pjäsernas originaltitlar på engelska. I de fall pjäserna finns i svensk översättning har jag angett den svenska titeln i parentes efter originaltiteln i måltexten. Saknas svensk översättning anges endast originaltiteln på engelska. Svenska pjästitlar anges alltså bara när det finns en etablerad svensk översättning av den aktuella pjäsen. De etablerade översättningarna är hämtade ur både de svenska bibliotekens gemensamma nätkatalog *Libris* och Kungliga Dramatiska Teaterns digitala arkiv *Rollboken*, som innehåller information om alla pjäser som satts upp på nationalscenen sedan 1908. Samtliga citerade partier och dialog ur pjäserna i källtexten är mina egna översättningar i måltexten.

De två fotnoter som förekommer i källtexten har jag placerat som slutnoter i måltexten, eftersom de är förslag till ämnesfördjupning och inte är nödvändiga varken för att följa resonemanget eller för att förstå textens innehåll.

4 Översättningsanalys

Detta kapitel inleds med en problemformulering som följs av en diskussion i tre delar. Varje del fokuserar på en aspekt av ordet *race* i källtexten och vilka översättningsproblem detta ord har lett till. Orden som diskuteras har jag markerat med **fetstil** i samtliga exempel.

4.1 Skillnader mellan *race* och 'ras'

I min källtext förekommer det engelska ordet *race* vid 15 olika tillfällen. Tre gånger står ordet i sin grundform, och resterande förekomster sker i olika sammansättningar eller avledningar, som exempelvis *race disloyalty*, *racial tensions* och *race-free*. Att översätta *race* med 'ras' kan vara problematiskt av framför allt två skäl: polysemi och konnotationer.

Polysemi betyder att ett ord kan ha flera olika betydelser som är beroende av den kontext i vilket det används (Holm 2017a:73). Dessa betydelser är alltid besläktade men kan ha en viss innebörd i en kontext, som kanske inte fungerar i en annan kontext. Nätversionen av *Oxford English Dictionary* definierar ordet *race* på följande sätt:

race

noun

1 Each of the major divisions of humankind, having distinct physical characteristics.

'people of all races, colours, and creeds'

1.1 (mass noun) The fact or condition of belonging to a racial division or group; the qualities or characteristics associated with this.

1.2 A group of people sharing the same culture, history, language, etc.; an ethnic group.

'we Scots were a bloodthirsty race then'

1.3 A group or set of people or things with a common feature or features.

'the upper classes thought of themselves as a race apart'

1.4 *Biology* A population within a species that is distinct in some way, especially a subspecies.

'people have killed so many tigers that two races are probably extinct'

1.5 (in non-technical use) each of the major divisions of living creatures.

'a member of the human race'

'the race of birds'

1.6 *literary* A group of people descended from a common ancestor.

'a prince of the race of Solomon'

1.7 *archaic* (mass noun) Ancestry.

'two coursers of ethereal race'

Enligt denna definition kan *race* alltså på svenska inte bara betyda 'ras,' men även 'etnisk grupp' som i 1.2, 'folkgrupp' som i 1.3, eller 'släkt' som i 1.6. Ordet kan också betyda 'ursprung' eller 'härkomst' som i 1.7. Dessutom kan det betyda 'ras' som i 1.4 och 'art' som i 1.5.

Nätversionen av *Svensk ordbok* definierar det svenska ordet *ras* på följande sätt:

¹ **ras**

människotyp som kännetecknas av yttre ärftliga drag såsom hudfärg, ansiktsform och kroppsbyggnad och som utgjort endera av ett (visst) antal typer i olika indelningar av människosläktet (varvid ofta dunkla politiska syften spelat in) JFR folkslag

exempel: rasfördomar, rasförföljelse, rashets, rasmotsättningar, rasåtskillnad, myten om den vita rasens renhet, talet om den starkare rasens rätt, människor av alla raser och nationaliteter,

äv. om människotyp som främst är kulturellt bestämd <åld.>

exempel: den germanska rasen

äv. om en grupp (tama) individer inom en djurart, kännetecknad av vissa gemensamma ärftliga egenskaper JFR underart, varietet

exempel: blandras, hundras, hästras, katter av persisk ras

äv. (i fråga om djur) med positiv värdering (vanligen i sammansättn.)

exempel: rashäst, raskatt

Ordet *ras* används inte på samma sätt på svenska som ordet *race* används på engelska. Användningen för att dela in människor efter deras kultur har i *Svensk ordbok* definierats som ålderdomligt. En viktig anledning till att *ras* är problematiskt på svenska blir tydlig genom att *Svensk ordbok* i sin huvuddefinition tagit med formuleringen ”olika indelningar av människosläktet (*varvid ofta dunkla politiska syften spelat in*)” (min kursivering). Denna konnotation, som av många måltextläsare uppfattas som negativ, gör att det i vissa fall är omöjligt att översätta det engelska ordet *race* med det svenska ordet *ras*. Konnotation innebär ”de delar av ordbetydelsen som inte direkt reglerar förhållandet mellan språket och verkligheten,” och konnotationer kan vara av typen ”värdeladdning eller emotivt värde”, vilket betyder att ordet har antingen positiv eller negativ laddning eller anses neutralt (Holm 2017a:46). På svenska är det i huvudsak i samband med djur som *ras* kan användas i neutral eller positiv betydelse. När man pratar om människor får *ras* oftast en negativ klang. Ingo (2007:109) menar att översättaren måste känna till och ta hänsyn till ordens konnotationer vid översättning från ett språk till ett annat eftersom orden ”skapar känsloreaktioner hos språkbrukaren”.

De exempel som ges under människotyp i *Svensk ordboks* definition visar att *ras* är lättare att använda i vissa sammansättningar eller vissa sammanhang, varav flertalet ändå har en negativ klang för många läsare idag: *rasfördomar*, *rashets*, *rasåtskillnad*. De negativa konnotationer som läsaren uppfattar drar fokus från textens innehåll och den information författaren försöker förmedla.

Christin Sandberg (2017) menar att *ras* är ”vad man brukar kalla för ett markerat ord – ett ord som syns. Genom att använda det tar man ställning på ett eller annat sätt, oavsett vad

man tycker om ordet i sig.” Språkrådet (2011) svarar en frågeställare på *Twitter* att ”ras ska undvikas” och skriver vidare att man hellre bör använda ”etniska grupper, folkgrupper etc beroende på syfte.” Ordboksdefinitionerna och Språkrådets rekommendation bidrar till att jag i största möjliga mån försökt att undvika användningen av ordet i min måltext.

Svenska Akademiens ordlista listar följande information om *ras*:

¹ **ras**

grupp som representerar ärftlig särtyp inom en art; förfining, ädel börd

Nästan alla sammansättn. med ras- hör till ¹ras. Ordet ras bör användas med försiktighet som beteckning på mänskliga grupper.

Att *Svenska Akademiens ordlista* anger att *ras* ”bör användas med försiktighet som beteckning på mänskliga grupper” (min kursivering) är ytterligare ett argument för att det svenska ordet har andra konnotationer än det engelska ordet *race*.

Följande tre avsnitt beskriver hur jag har hanterat översättningen av olika former av *race* i sex olika förekomster i källtexten. Samtliga val har gjorts för att vara trogen en funktionell global översättningsstrategi.

4.2 Två olika betydelser av *race*

I min källtext förekommer som tidigare påpekats ordet *race* tre gånger i sin grundform. Varje gång det uppträder har jag valt att översätta det med olika svenska ord. Kontexten i den mening där ordet förekommer har varit helt avgörande för hur ordet har översatts i måltexten. I följande avsnitt diskuteras två exempel från källtexten.

4.2.1 *Race* i ett vidare samhällsperspektiv

En del av källtexten handlar om sociala och kulturella skillnader mellan svarta och vita amerikaner, ett ämne som var en viktig fråga i det amerikanska samhället under 1900-talets början men som enligt källtextförfattaren nästan inte märktes inom teaterkonsten:

Exempel 6:

[...] Theatrical treatment of **race as a cultural or social issue** was scarcely touched upon during the first twenty years of the century [...] [KR r. 304]

I denna exempelmening hade frasen *race as a cultural or social issue* kunnat översättas till svenska på exempelvis något av följande sätt:

Exempel 6a: [...] Under 1900-talets två första decennier handlade knappast några pjäser om de kulturella eller sociala aspekterna av **ras** [...]

Exempel 6b: [...] Under 1900-talets två första decennier handlade knappast några pjäser om de kulturella eller sociala aspekterna av **rasproblemen** [...]

Exempel 6c: [...] Under 1900-talets två första decennier handlade knappast några pjäser om de kulturella eller sociala aspekterna av **rasfrågan** [...]

Exempel 6d: [...] Under 1900-talets två första decennier handlade knappast några pjäser om de kulturella och sociala aspekterna av **rasrelationerna** [...]

Exempel 6a fungerar dåligt i kontexten då endast ordet *ras* har använts, vilket som tidigare nämnts kan ha negativa konnotationer för en svensk måltextläsare. Med utgångspunkt i *Svensk ordboks* definition om dunkla politiska syften har jag valt bort denna översättning i måltexten. Också det andra alternativet, *rasproblem*, fungerar dåligt i kontexten, men delvis av en annan anledning. En sökning i Språkbanken Korp¹ visar att många träffar på *rasproblem* används när det gäller olika djurarters egenskaper och genetiska sjukdomar. En stor andel av resterande träffar används i rasistiska och högerextrema sammanhang.

Olika former av ordet *rasfråga* förekommer 3206 gånger i Korp. Ordet används mest i privata blogginlägg, ofta med utgångspunkt i högerextrema tankegångar. Om man filtrerar bort sociala medier resulterar en sökning på *rasfråga* i endast 363 träffar, vilket betyder att den vanligaste förekomsten av ordet finns i sammanhang som gör ordet olämpligt i en text som handlar om pjäser och pjäsförfattare.

Eftersom meningen förekommer i en historisk kontext som handlar om det tidiga 1900-talet har jag valt att behålla ordet *ras* i måltexten, då ordet på den tiden förekom även i den svenska diskursen och man fortfarande menade att människor kunde delas in i olika raser

¹ Språkbanken är en nationell enhet placerad vid Göteborgs universitet som har till uppdrag att samla in, utveckla och tillgängliggöra språkresurser. Korp är Språkbankens nätbaserade sökverktyg för ordsökningar i svenska textsamlingar. Se <https://spraakbanken.gu.se/swe/om>

(Höjer 2012). Men jag har valt en sammansättning som visar att det inte är indelningen i raser som är huvudsaken utan de relationer som förekom mellan New York-bor med olika hudfärg. Den lösning som alltså fungerade bäst i kontexten var 6d. En sökning i Språkbanken Korp på *rasrelationer* visar också att detta ord används i offentliga sammanhang som tidningsartiklar och Statens offentliga utredningar. När det används i blogginlägg är det ofta i samband med historiska diskussioner om det amerikanska samhället.

4.2.2 *Race* som utseendemarkör

När källtexten återger öppningsscenen i en pjäs använder författaren *race* för att beskriva karaktärernas fysiska utseende:

Exempel 7:

[...] At its start the audience sees white and black children playing together
apparently unconscious of race [...] [KT r. 391]

Med en strategi som inte är funktionell eller fokuserad på att anpassa måltexten till en svensk kontext hade en möjlig översättning kunnat vara:

Exempel 7a: [...] När pjäsen börjar får publiken se att svarta och vita barn leker tillsammans utan att de verkar bry sig om varandras **ras** [...]

Denna lösning valdes bort av samma anledning som den första lösningen i exempel 5 ovan. Eftersom *ras* inte fungerar i en svensk kontext när det handlar om människor eller grupper av människor skulle denna lösning inte vara förenlig med en funktionell strategi.

Med min funktionella strategi i åtanke hade jag kunnat använda följande lösning:

Exempel 7b: [...] När pjäsen börjar får publiken se att svarta och vita barn leker tillsammans utan att de verkar bry sig om varandras **härkomst** [...]

Härkomst kan användas om en persons ursprung, men ordet verkar vara mindre vanligt på 2000-talet. En sökning i Korp på användningen över tid av *härkomst* visade att ordet använts som allra flitigast under början av 1900-talet samt på 1970-talet. Dessutom kan *härkomst* även tolkas som att det är personens samhällsställning och klasstillhörighet som avses. Dessa anledningar ledde till att jag valde bort även denna lösning.

En annan alternativ översättning som skulle kunna komma i fråga var:

Exempel 7c: [...] När pjäsen börjar får publiken se att svarta och vita barn leker tillsammans utan att de verkar bry sig om varandras **hudfärg** [...]

Ordet *hudfärg* leder till över 90 000 träffar i Korp, och om man tittar på användningen över tid är ordet vanligast från sent 1900-tal och fram till idag. *Svensk ordboks* definition av *hudfärg* är ”naturlig färg på människohud ofta med tanke på etnicitet”. Den definitionen i kombination med att ordet är så vanligt förekommande gjorde att jag valde denna lösning. Eftersom det är en scenbild som diskuteras i detta stycke i källtexten fungerar *hudfärg* väl även med tanke på den visuella aspekten.

4.3 *Racial* i sammansättningar och avledningar

I min källtext förekommer ordet *race* sammanlagt tolv gånger i sammansättningar eller avledningar. Även i dessa fall har kontexten varit helt avgörande för hur jag har valt att översätta ordet. Följande avsnitt fokuserar på två exempel av ordet *racial*, där de lokala strategierna knyter an till min globala funktionella översättningsstrategi.

4.3.1 En bruksmotsvarighet till *racial*

När källtexten handlar om en pjäsförfattares bristande förmåga att skildra dialogen mellan svarta och vita karaktärer på ett trovärdigt sätt används uttrycket *racial feelings* som en möjlig förklaring till detta. I denna kontext handlar det om personens inställning eller känslor:

Exempel 8:

[...] reflecting perhaps unconsciously the author's own unresolved **racial feelings** [...]
[KT r. 378]

Detta adjektiv skulle kunna översättas till:

Exempel 8a: [...] återspeglar kanske också omedvetet hans egna ouppklarade uppfattningar om **ras** [...]

Lösningen valdes bort eftersom jag med stöd av *Svenska Akademiens ordlista* och *Svensk ordbok* redan har konstaterat att *ras* fungerar mindre bra på svenska när man talar om människor. Av den anledningen skulle följande exempel kunna vara mer passande:

Exempel 8b: [...] återspeglar kanske också omedvetet hans egna ouppklarade uppfattningar om **ursprung** [...]

Ordet *ursprung* har inte samma negativa konnotationer som *ras*, men samtidigt har det en större *extension*. *Extension* beskriver enligt Holm (2017a: 36) ett ords ”betydelseomfång” eller ”vilken klass av företeelse som ordet utpekar.” Med andra ord innebär det att *ursprung* är mindre specifikt än *ras*, och det blir därmed inte lika tydligt vad som avses med uttrycket. *Ursprung* är därför inte heller ett bra val för att översätta *race* i denna kontext.

Ett tredje alternativ skulle kunna vara:

Exempel 8c: [...] återspeglar kanske också omedvetet hans egna ouppklarade uppfattningar om **etnicitet** [...]

Ordet *etnicitet* används ofta på svenska när man talar om i vilken kultur och på vilken geografisk plats människor är födda. *Svensk ordbok* definierar *etnicitet* på följande sätt:

etnicitet

tillhörighet till viss etnisk grupp

Om ordet *etnisk* står följande i *Svensk ordbok*:

etnisk

som tillhör visst folk om person

exempel: etniska minoriteter, han är etnisk bosnier men svensk medborgare

spec. som har att göra med folktillhörighet

exempel: de tragiska etniska konflikterna i det forna Jugoslavien

ofta spec. om yttringar av minoritetskulturer som avsevärt skiljer sig från den dominerande kulturen (i ett land e.d.)

exempel: etnisk mat, etniska restauranger

Begreppet *etnicitet* har inte de negativa konnotationer som *ras* har, samtidigt som det är mer specifikt än *ursprung* eftersom det har en mindre *extension*. Även om dagens amerikaner ur ett perspektiv kan ses som samma folk, då de bor i samma land och talar samma språk, kan de kulturella och sociala skillnaderna mellan amerikaner med olika etniskt ursprung fortsatt vara stora, delvis beroende av var i USA de bor (Hauslohner och Guskin 2017). *Etnicitet* använt i en svensk måltext om amerikaner med olika hudfärg och olika kulturell tillhörighet kan därför ses som en *bruksmotsvarighet* till engelskans *race*. Enligt Ingo (2007:169) är

bruksmotsvarighet ”en motsvarighet som man på vedertaget sätt använder som motsvarighet till ett visst ord eller uttryck i ett annat språk, eller som oberoende av eventuella semantiska eller andra skillnader i en viss situation är en god och fungerande översättningsmotsvarighet.” I den nuvarande svenska diskrimineringslagen, som antogs 2008, används begreppet ”etnisk tillhörighet” genomgående om individers nationella eller etniska ursprung (SFS 2008:567).

Med utgångspunkt i ordboksdefinitionerna och den svenska diskrimineringslagen har jag i min måltext valt att använda exempel 8c: uppfattningar om *eticitet*. Det ordet har inte samma negativa konnotationer som *ras* och är en bruksmotsvarighet som fungerar väl i kontexten. En annan möjlighet hade varit att följa diskrimineringslagens ordval helt och använda:

Exempel 8d: [...] återspeglar kanske också omedvetet hans egna ouppklarade uppfattningar om **etniskt ursprung** [...]

Denna lösning valdes bort eftersom den låter för formell i en text som handlar om pjäser och handlingen i pjäser. Enligt Ingo (2007:167f) kan man särskilja olika *stilmotsvarigheter* i språk, såsom hög eller låg stil eller teoretisk-vetenskaplig eller informatörsstil. Eftersom min källtext inte är en formell text skulle exempel 8d vara ett brott mot källtextens stilnivå.

4.3.2 *Racial* i en historisk kontext

En del av källtexten handlar om depressionsåren på 1930-talet och de olika politiska uppfattningar som fanns bland konstutövarna i New York under denna period. I en mening förekommer uttrycket *racial and ethnic purity*:

Exempel 9:

[...] to something resembling elitist rule, to **racial and ethnic purity**, to homegrown fascism [...] [KT r. 665]

Här handlar det om en historisk kontext och de olika politiska ideologier som var aktuella då. En möjlig översättning skulle kunna vara:

Exempel 9a:

[...] eller något som liknade elitstyre, **rasrenhet eller etnisk renhet** eller en inhemsk fascism [...]

Denna lösning fungerar inte med en funktionell översättningsstrategi då det saknas information om att det är en uppfattning eller åskådning. Både ordet som kommer före, *elitstyre*, och ordet som kommer efter, *fascism*, ger uttryck för olika politiska ideologier. *Rasrenhet* eller *etnisk renhet* saknar betydelsekomponenten ”ideologi” och kräver därför ett tillägg i form av en *explicitering* eller *explicitgörande*. Ingo (2007:123) definierar explicitgörande som att översättaren lägger till sådana ord eller information i måltexten som är underförstådda i källtexten. Med strategin explicitgörande skulle denna formulering i måltexten kunna bli:

Exempel 9b:

[...] eller något som liknade elitstyre, **rasrenhetsideologier** eller **ideologier om etnisk renhet**, eller en inhemsk fascism [...]

I detta exempel bibehålls hela betydelsen av källtextens ord, men på svenska blir formuleringen onödigt lång och dessutom en upprepning. Eftersom det handlar om tankar och idéer från 1930-talet kan *etnisk renhet* uppfattas som ett alltför nutida uttryck. En sökning på ”*etnisk renhet*” i Språkbanken Korp ger endast 72 träffar, medan ”*rasrenhet*” ger 499 träffar. Många av dessa används dessutom i samband med nazistisk ideologi i ett historiskt perspektiv, medan *etnisk renhet* nästan uteslutande används i en högerextrem nutida kontext. I ett historiskt perspektiv borde därför *rasrenhetsideologier* räcka för att överföra rätt information till måltextläsaren, då det passar väl in på den tidens fascistiska och nationalsocialistiska ideologiska strömningar. Jag har av den anledningen valt följande alternativ i min måltext:

Exempel 9c:

[...] eller något som liknade elitstyre, **rasrenhetsideologier** eller en inhemsk fascism [...]

Denna lösning leder inte till någon betydelseförlust jämfört med källtexten och undviker samtidigt en upprepning som inte skulle ha tillfört uttrycket någon ny information. Den leder inte heller i lika hög utsträckning tankarna till dagens högerextrema politiska strömningar.

4.4 Utelämnings av *race*

Eftersom jag har konstaterat att *ras* är ett problematiskt ord att använda i moderna svenska texter, kan det ibland vara lämpligare att försöka förmedla betydelsen av ett uttryck som innehåller *race* utan att använda ordet *ras*. När uttrycken *racial tensions* och *race-free* förekommer i källtexten har jag valt att översätta med lösningar som inte innehåller någon variant av *ras*.

4.4.1 Implicitgörande

Ett stycke av källtexten handlar om hur sammandrabbningar mellan svarta och vita i New York under 1900-talets två första decennier ledde till att pjäsförfattarna inte vågade ta upp ämnena rasism och etniska motsättningar i sina pjäser. I detta sammanhang förekommer följande mening i källtexten:

Exempel 10:

[...] Despite rising racial tensions, the consequence, in part, of confrontations between Negro migrants fleeing Southern racism (as well as economic deprivation) and Northern urban whites seeking work, was that neither black nor white playwrights saw these events as conversionable material. [...] [KT r. 307]

Här handlar det om ökande spänningar mellan grupper av människor som definieras utifrån kulturell tillhörighet och hudfärg. Denna källtextmening har jag valt att översätta på följande sätt:

Exempel 10a:

[...] Trots ökande spänningar bidrog sammandrabbningar mellan svarta som flydde undan rasismen (och fattigdomen) i Södern och de vita stadsbor som var i jakt på ett arbete till att varken svarta eller vita dramatiker vågade ta upp ämnet i sina pjäser. [MT r. 307] [...]

Jag kommer i följande diskussion att fokusera på den del av meningen som innehåller *racial*:

Exempel 10.1:

[...] Despite rising **racial** tensions [...] [KT r. 307]

Exempel 10.1 skulle med utgångspunkt i föregående diskussioner om ordet *ras* kunna översättas till:

Exempel 10.1a:

[...] Trots ökande **etniska** spänningar [...]

Eftersom jag har konstaterat att *ras* oftast inte fungerar i en svensk kontext om människor skulle *etnisk* kunna fungera i detta sammanhang, då det faktiskt handlar om motsättningar mellan människor som har olika ursprung. Om man däremot vill belysa att det handlar om motsättningar mellan människor med olika hudfärg skulle ytterligare en tänkbar lösning kunna vara:

Exempel 10.1b:

[...] Trots ökande spänningar **mellan svarta och vita** [...]

Källtexten särskiljer tydligt både de två olika grupperingarna samt pjäsförfattare som har olika hudfärg genom att specificera samtliga: *negro migrants* och *urban whites*, samt även *black nor white playwrights*. Då *negro* och *white* redan förekommer i meningen som referenter skulle det även fungera med följande lösning:

Exempel 10.1c:

[...] Trots ökande spänningar **mellan grupperna** [...]

Eftersom det är tydligt i meningen att distinktionen gäller två separata grupper av New Yorkbor är det möjligt att i detta fall utelämna *grupperna* i måltexten. Ett ord eller uttryck i källtexten kan vid översättning utelämnas i måltexten, förutsatt att informationen inte försvinner. Ingo (2007: 124) kallar detta *implicitgörande*. Enligt Ingo kan man därför tala om en implicit motsvarighet om ”man ur satssammanhanget eller kotexten direkt kan utläsa den betydelse översättaren inte har sagt ut i ord” (Ingo 2007:163). Implicitgörande, till skillnad från semantisk utlämning, behåller det semantiska innehållet ”mellan raderna”. I denna mening framgår det av sammanhanget att det är spänningar mellan grupperingar av svarta och vita, eftersom det är förtydligt i måltextmeningen med två förekomster vardera av *svarta* och *vita*. Andra gången orden nämns handlar visserligen om pjäsförfattare och inte de grupperingar som står för det spända läget, men det bidrar ändå till att läsaren kan se sambandet mellan *svarta* och *vita* och ordet *spänningar*. Därför har jag valt att låta *racial* vara implicit i meningen genom att välja följande lösning:

Exempel 10.1d:

[...] Trots ökande spänningar [...]

Med denna lösning förloras inte betydelsen av *racial tensions* men betydelsen görs implicit. Det som försvinner är en tredje upprepning av *svarta* och *vita* i samma grafiska mening, vilket leder till att måltexten får ett bättre flyt.

4.4.2 Modulation

I en av meningarna i källtexten är det inte indelningen av människor i olika grupper som är viktig, utan snarare frånvaron av en sådan kategorisering. Huvudkaraktärerna i en pjäs av Eugene O'Neill, ett gift par där mannen är svart och kvinnan är vit, flyttar tillbaka till USA efter att ha tillbringat två år i Frankrike. Detta leder till konflikter mellan paret. I Margolies diskussion om pjäsen förekommer följande mening:

Exempel 11:

[...] Their two-year sojourn in “**race-free**” France has left each uneasy. [...] [KT r 427]

Att Margolies sätter *race-free* inom citattecken tyder på att detta inte är ett vedertaget uttryck på engelska. Varken *Oxford English Dictionary* eller *Collins English Dictionary* listar det som uppslagsord. Det innebär att jag som översättare har varit tvungen att tolka vad författaren avsett med uttrycket. Efter att ha läst om att en del afroamerikaner flyttade till Frankrike under första hälften av 1900-talet för att undkomma den strukturella rasismen i USA (Yuille 2001) har jag tolkat betydelsen av *race-free* som en frånvaro av en sådan rasism. En möjlig översättning skulle då kunna vara:

Exempel 11a:

[...] Frankrike, **ett icke-rasistiskt land**, [...]

Detta uttryck finns inte listat i *Svensk ordbok* men en sökning i Korp visar att ordet förekommer 216 gånger, främst i bloggar och på olika nätforum. En sökning på *ickerasistisk* utan bindestreck resulterar i 105 träffar. De flesta av dessa förekommer också i olika nätforum och bloggar, men ordet har även använts i tidningsartiklar och riksdagsmotioner från 1990-talet och framåt. Men eftersom ordet *icke-rasistisk* skulle förmedla en total frånvaro av rasism i Frankrike, vilket blir missvisande, skulle följande lösning kunna vara ett bättre alternativ:

Exempel 11b:

[...] Frankrike, **ett land där etniciteten inte har lika stor betydelse**, [...]

Etnicitet är som tidigare nämnts en bruksmotsvarighet till engelskans *race* och skulle därför fungera väl i denna kontext. Men med den lösningen förlorar måltexten den visuella aspekten av *race-free*, alltså att det handlar om hudfärg. Pjäsen som Margolies diskuterar i detta avsnitt har skillnader mellan människor med olika hudfärg som huvudtema. Pjäsens huvudkaraktärer är en vit kvinna och en svart man, och det är de sociala och kulturella skillnaderna mellan dem som ger upphov till konflikter. Detta blir tydligare i måltexten med följande lösning:

Exempel 11c:

[...] Frankrike, **ett land där hudfärgen inte har lika stor betydelse**, [...]

Hudfärg fungerar här på samma sätt som i exempel 7c i avsnitt 4.2.2 genom att vara både en visuell och en textuell markör för skillnaderna i karaktärernas utseende. Att översätta *race-free* med frasen *ett land där hudfärgen inte har lika stor betydelse* kan ses som en *modulation*. Modulation innebär enligt Ingo ”att situationen betraktas ur en annan synvinkel” (2007:152). Lundquist (2007:47) menar att modulation är en förändring i sättet att presentera saker på. Källtexten ser Frankrike som ett land utan den sorts rasism som finns i USA, medan måltextens lösning betraktar situationen ur den afroamerikanske huvudkaraktärens synvinkel.

5 Avslutning

En källtext som handlar om USA innehåller med stor sannolikhet referenser till hudfärg, eftersom landets invånare brukar kategoriseras efter detta. Denna kategorisering sker inte bara i vardagen utan även inom myndigheter och i andra officiella sammanhang av så vitt skilda slag som arbetslöshetsstatistik eller listor över amerikanska polisursprung (Bureau of Labor Statistics 2018; Police Department Race and Ethnicity Demographic Data 2013).

För de flesta svenska läsare är tanken om att dela upp olika människor efter ras en främmande uppfattning som främst hör samman med nationalsocialismen och rasbiologin under andra världskriget, men även med nutidens högerextrema diskurs. Med en funktionell global översättningsstrategi som fokuserar på att överföra information till måltextläsaren, har mitt mål varit att undvika ord och uttryck som har negativa konnotationer på svenska. I en svensk kontext väcker ordet *ras* uppmärksamhet hos många läsare, vilket kan leda till att läsarens fokus flyttas från måltextens ämne till de specifika ordval översättaren har gjort.

Även i samhällsdebatten har ordet *ras* blivit både ifrågasatt och omdiskuterat under de senaste åren. Vissa stödjer sig på den vetenskapliga ståndpunkten att det inte finns olika raser, medan andra menar att det är viktigt att använda ordet för att visa på att rasism finns och att vissa grupper är mer utsatta för den än andra (SVT Nyheter 2014). För att inte flytta fokus från informationsöverföringen har jag valt att inte använda ordet *ras* i sin grundform i min måltext. Jag har använt sammansättningar med *ras* i måltexten vid tre tillfällen, men endast på de ställen där källtexten tydligt handlar om historiska skeenden i samhället. När källtexten däremot beskriver handlingen i pjäser har jag ansett att det inte funnits någon anledning att använda ordet *ras*, eftersom detta så lätt leder tankarna till en högerextrem och rasistisk diskurs.

Källförteckning

Primär källa:

Margolies, Edward, 2008: *New York and the Literary Imagination: The City in Twentieth Century Fiction and Drama*. Jefferson, NC: McFarland & Company.

Sekundära källor:

Bureau of Labor Statistics, United States Department of Labor 2018. (24.5.2018)
https://www.bls.gov/web/empsit/cpsee_e16.htm

Collins English Dictionary. (23.5.2018) <https://www.collinsdictionary.com/>

Dramatens arkiv Rollboken. www.dramaten.se/medverkande/rollboken/

Gunning Fog Index. (3.5.2018) gunning-fog-index.com/

Hauslohner, Abigail & Guskin, Emily, 2017: Differences, in black and white: Rural Americans' views often set part by race, *Washington Post*. (16.6.2018)
https://www.washingtonpost.com/national/differences-in-black-and-white-rural-americans-views-often-set-apart-by-race/2017/06/16/9e3b8164-47c9-11e7-a196-a1bb629f64cb_story.html?noredirect=on&utm_term=.1a9bf96e87ae

Holm, Lisa, 2017a: *Semantiska grundbegrepp*. Lund: Kompendium Språk- och litteraturcentrum.

Holm, Lisa, 2017b: *Översättningslösningar*. Lund: Kompendium Språk- och litteraturcentrum.

Höjer, Henrik, 2012: En meningslös sortering av människor, *Forskning och framsteg* 8/2012. (16.5.2018) <https://fof.se/tidning/2012/8/en-meningslos-sortering-av-manniskor>

Ingo, Rune, 2007: *Konsten att översätta*. Lund: Studentlitteratur.

Kärnfelt, Johan, 2000: *Mellan nytta och nöje: ett bidrag till populärvetenskapens historia i Sverige*. Eslöv: B. Östlings bokförlag Symposion.

Libris: De svenska bibliotekens gemensamma katalog. <https://libris.kb.se/>

Lundquist, Lita, 2007: *Oversættelse*. Fredriksberg: Samfundslitteratur.

- Miller, Quentin D., 2009: Everybody's Lost City. *The F. Scott Fitzgerald Review*. Vol. 7. Penn State University Press. S. 177-181.
- New York City Population Facts, NYC Department of city planning. (3.5.2018)
www1.nyc.gov/site/planning/data-maps/nyc-population/population-facts.page
- Oxford English Dictionary, *race*² (8.5.2018)
<https://en.oxforddictionaries.com/definition/race#h70132929469160>
- Parkerson, Donald H. & Jo Ann, 2008: *The American Teacher: Foundations of Education*. New York: Routledge.
- Police Department Race and Ethnicity Demographic Data, Governing the States and Localities 2013. (22.5.2018) www.governing.com/gov-data/safety-justice/police-department-officer-demographics-minority-representation.html
- Sandberg, Christin, 2017: Antirasister tvistar om ordet ras, *Språktidningen*. (14.5.2018)
spraktidningen.se/artiklar/2016/12/antirasister-tvistar-om-ordet-ras
- Simien, Justin, 2014: 5 things to know about black culture now, *CNN*. (16.6.2018)
<https://edition.cnn.com/2014/02/25/living/justin-simien-black-culture-now/index.html>
- SFS 2008:567. Diskrimineringslag. Stockholm: Kulturdepartementet. (12.5.2018)
www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/diskrimineringslag-2008567_sfs-2008-567
- Språkbanken Korp. <https://sprakbanken.gu.se/korp/>
- Språkrådet, 2011. [twitterpost] (16.6.2018)
<https://twitter.com/sprakradgivning/status/80209930753286144>
- Stalter, Sunny, 2009: Review: New York and the Literary Imagination; The City in Twentieth Century Fiction and Drama by Edward Margolies, *South Atlantic Review*. Vol. 74, No. 2 (Spring 2009). South Atlantic Modern Language Association. S. 191-193.
- Svenska Akademiens ordlista, 2015. [Nätupplaga] <https://svenska.se/>
- Svensk ordbok, 2009. [Nätupplaga] <https://svenska.se/>
- SVT Nyheter, 2014: Rasbegreppet ska bort ur lagen. (14.5.2018)
<https://www.svt.se/nyheter/inrikes/rasbegreppet-ska-bort-ur-lagen>

Williams, Monnica T., 2014: Can a White Person Understand the Black Experience?, *Psychology Today*. (16.6.2018) <https://www.psychologytoday.com/us/blog/culturally-speaking/201408/can-white-person-understand-the-black-experience>

Yuille, Lua K., 2001: A Black Haven: African Americans and the Myth of a Colorblind France, *The SAIS Europe Journal*. (23.5.2018) www.saisjournal.org/posts/a-black-haven